

Diemut Majer, Kazimierz Askanas

"Elementy obce etnicznie w Trzeciej Rzeszy", Diemut Majer, [b.m.] [b.r.] : [recenzja]

Palestra 28/3-4(315-316), 80-82

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tytuły tych rozdziałów: struktura i dynamika samobójstw w Polsce i niektórych innych państwach (IV), metody ustalania przyczyn i okoliczności zgonu samobójczego (V), cechy demograficzne sprawców samobójstwa — płeć i wiek (VI), sposób popełnienia zamachu samobójczego (VII). W ostatnim rozdziale (VIII), najbardziej rozbudowanym (s. 350—458), autor zajął się instytucjonalnymi i kryminalistycznymi metodami zapobiegania samobójstwom. W związku z tym jest rzeczą oczywistą, że wzrost tendencji samobójczych w Polsce wymaga przybliżenia naszemu społeczeństwu m.in. nie tylko pierwszego międzynarodowego programu zapobiegania samobójstwom, który został opracowany przez IASP (s. 442—451), ale również rozbudowania sieci telefonów zaufania i podjęcia wielu innych kroków, choćby o charakterze tylko organizacyjnym.

Monografię otwiera przedmowa napisana przez prof. Waltera Pöldingera, Prezydenta Międzynarodowego Stowarzyszenia Zapobiegania Samobójstwom, i kilkunastostronicowy wstęp. Posłowie jest autorstwa znakomitego znawcy problematyki przemijania i inicjatora powstania istniejącego w Gdańsku „Anonimowego Przyjaciela” prof. Tadeusza Kielanowskiego.

Przez każdą niemal stronicę tego fundamentalnego dzieła przebija głęboki humanizm i troska o człowieka. Głęboko wzruszające i refleksyjne jest poświęcenie recenzowanej książki „tym, którzy mają w swoich rękach decyzje dotyczące tworzenia warunków satysfakcjonującego życia jednostki w społeczeństwie, i tym, którzy — w konflikcie potrzeby zachowania życia i potrzeby życia godziwego — potrafili znaleźć niekonformistyczny sposób rozwiązania swoich problemów, nie uciekając się do dramatycznych decyzji unicestwienia samego siebie”, ale przede wszystkim „tym, którzy mimo prób pozbawienia się życia odnaleźli sens swego istnienia.”

Omawianą książkę zamyka aneks (s. 463—475) zawierający 23 dramatyczne w swojej wymowie listy pozostawione przez samobójców i formularz stosowany przy rejestracji zgonów samobójczych.

Ze względu na interdyscyplinarną treść książki ma ona zapewniony szeroki odbiór społeczny. Sprzyja temu również stosunkowo wysoki nakład.

Jacek M. Trawczyński

3.

Diemut Majer: *Elementy obce etnicznie w Trzeciej Rzeszy (w oryg.: „Fremdvölkische” im Dritten Reich).*

W roku 1981 ukazała się w Niemieckiej Republice Federalnej (nakładem wydawnictwa Harold Boldt Boppard nad Renem) książka dr Diemut Majer: „Elementy obce etnicznie w Trzeciej Rzeszy”. W podtytule wskazano, że jest to studium narodowo-socjalistycznego prawodawstwa oraz wykonania tych przepisów prawnych w administracji i sądownictwie — ze specjalnym uwzględnieniem włączonych do Rzeszy terenów wschodnich (tj. zachodnich ziem Polski) oraz Guberni Generalnej.

Sam wyraz *Fremdvölkische* ujęty został w tytule dzieła w cudzysłów jako nowotwór językowy, powstały w okresie hitlerowskim dla określenia grup obcych etnicznie narodowi niemieckiemu. Specjalne uwzględnienie przez autorkę problematyki wcielonych do Rzeszy polskich ziem zachodnich i terenu tak zwanej Guberni Generalnej oraz skoncentrowanie zagadnień na sprawach Polaków i Żydów, obywateli polskich, sprawia, że praca ma poważne znaczenie dla bliższego poznania dziejów tego okresu, najbardziej ponurych w historii narodu polskiego, a w szcze-

gólności okupacyjnego prawodawstwa hitlerowskiego na ziemiach polskich. Przedstawione materiały oraz rozważania autorki wkraczają w różnorodne zagadnienia, wybiegając poza tematykę prawną stanowiącą substrat tej pracy.

Dzieło dr Diemut Majer, wynik jej dziesięcioletnich żmudnych badań, zajmuje w literaturze przedmiotu pozycję nowatorską i zupełnie wyjątkową. Ta bardzo obszerna praca licząca 1034 strony (częściowo drobnego druku), wyposażona w 4000 przypisów, jest niezwykle sumiennie opracowana. Szczególną uwagę zwraca bogactwo materiału dokumentującego, zarówno niemieckiego jak i polskiego, z zasobów Głównej Komisji Badań Zbrodni Hitlerowskich oraz Komisji Okręgowych w Krakowie i Poznaniu, a także z Instytutu Zachodniego w Poznaniu. Precyzyjne opracowanie i interpretacja tych materiałów pozwoliły na bardzo wnikliwe i wielostronne przedstawienie całej problematyki „obcych etnicznie elementów” i hitlerowskiej polityki rasowej, realizowanej przy pomocy bezprawia podniesionego do rangi prawa.

Pojęcie „elementy obce etnicznie” obejmuje przede wszystkim Żydów i Polaków, lecz także m.in. Cyganów, Ukraińców i Białorusinów. Autorka, operując ogromnym materiałem faktograficznym, ukazuje w sposób demaskatorski, jak przez usankcjonowanie przepisami prawnymi reżim hitlerowski realizował proces wyniszczenia grup narodowych, przeznaczonych zgodnie z ideologią rasistowską na stopniową eksterminację.

Ramy pojęcia „elementy obce etnicznie” rozszerzają się szybko, wykraczając daleko poza semantyczną treść nazwy i obejmując stopniowo wszystkie grupy uznawane przez „naród panów” za niższe w swej wartości („podludzi”). Do grupy „obcych etnicznie” włączono więc robotników z zachodniej i północnej Europy, a ponadto także różne niepożądane podgrupy nawet spośród Niemców, do których poza elementami „społecznymi” (głównie przestępcami kryminalnymi) zaliczono też opozycję polityczną i kler.

Elementy „obce etnicznie” traktowane były w Trzeciej Rzeszy wyłącznie jako siła robocza, którą należało wyzyskać w sposób maksymalny przy możliwie najniższych kosztach ponoszonych na regenerację sił do pracy. Robotnicy ci otrzymywali najniższe uposażenie, a warunki bytowe pracujących Żydów prowadziły wręcz do śmierci z wycieńczenia.

W dokumentach nazistowskich Polacy określani są mianem „chytrej, nieobyczajnej hołoty”, która ma prawo do życia tylko w warunkach minimum socjalnego, i to wyłącznie jako „niewolnicza siła robocza” dla niemieckiego narodu panów. Wciąż zaostrzająca się w czasie dyskryminacja Polaków prowadziła do zrównania ich z eksterminowanymi biologicznie Żydami.

Autorka zwraca uwagę, że sytuacja Polaków na zachodnich terenach Polski włączonych do Niemiec była odmienna i znacznie gorsza — także w zakresie działania administracji i sądownictwa — niż w tak zwanej Guberni Generalnej. Całe tereny zachodnie przeznaczone do zupełnego zniemczenia nie miały pozostawionej w rękach polskich administracji i sądownictwa nawet w tak ograniczonym zakresie jak w Guberni, a działalność władz odnosiła się do Polaków ze szczególną surowością. Stąd też sądy policyjne, groźne na terenie Guberni Generalnej, stanowiły na polskich Ziemiach Zachodnich jedno z ważnych narzędzi eksterminacji narodu polskiego i żydowskiego. Sądy specjalne skazywały prawie w każdym wypadku oskarżenia na karę śmierci, a jak stwierdziła autorka, sądy te miały nawet drukowane formularze z podaniem, że orzeczono karę śmierci.

Autorka podaje, że oparta na przepisach prawa nazistowskiego ludobójcza działalność budzi szczególną grozę nie tyle przez okrucieństwo i ekscesy bezpośrednich

sprawców mordów — wykonawców wymiaru hitlerowskiej sprawiedliwości, ile przez zbiurokratyzowany proces eksterminacji narodu polskiego i żydowskiego, realizowany przez terror administracyjny i sądownictwo.

Jak dużą wagę do działalności sądownictwa jako narzędzia eksterminacji przywiązywały władze Trzeciej Rzeszy świadczy fakt, że interwencji *in petus* w stosunku do orzeczonego wyroku użył nawet sam Hitler, żądając zmiany wydanego w białej sprawie łagodniejszego wyroku na karę śmierci. Również Sąd Rzeszy uchylił w drobnej sprawie wyrok na Polaka, zamieniając wymierzoną mu karę na karę śmierci.

Recenzowana praca przedstawia w wyczerpujący sposób zarówno struktury jak i metody sprawowania władzy w Trzeciej Rzeszy z zakresu uregulowania prawnymi przepisami hitlerowskiej tyranii. W tym aspekcie praca ta stanowi niejako korelat słynnej pracy Alana Bullocka pt. „Hitler, studium tyranii”.

Jedyna krytyczna uwaga, jaką można by zgłosić pod adresem recenzowanej monografii, to niewystarczające — jak się wydaje — zaznaczenie powiązań działalności hitlerowskiego sądownictwa i administracji z konkretnymi osobami. W ostatecznym rozrachunku za realizowanie ujętej w ramy prawa przestępczej działalności oraz za samą legislaturę odpowiedzialność — poza całym systemem — ponoszą także konkretne osoby. Sprawcy ci, przynajmniej w pewnym zakresie, nie tylko mogliby, ale wręcz powinni być ujawnieni.

Recenzowana praca stanowi przede wszystkim studium prawne. Niewątpliwie jednak to bogate pod względem treściowym dzieło znajdzie — ze względu na szeroką problematykę poruszonych zagadnień — licznych odbiorców w sferach socjologów, historyków, politologów, a być może również psychologów oraz — przez wzgląd na zagadnienia etyczne — także filozofów. Przy takiej rozpiętości adresatów pracy zwraca uwagę daleko posunięta jurydyczacja stylu, niezbędna wprawdzie w zakresie terminologii prawniczej, ale przy zbyt ścisłym jej stosowaniu wprowadzająca pewną hermetyczność języka, co dla nieprawników stanowi oczywiste utrudnienie w przyswajaniu sobie treści.

Praca o sądownictwie i administracji hitlerowskiej poświęcona realizowanej przez Trzecią Rzeszę problematyce eksterminacji Polaków i obywateli polskich, rzucająca światło na wiele aspektów wiedzy o okupacji hitlerowskiej w Polsce, powinna być jak najszybciej przetłumaczona na język polski, tym bardziej że cena książki (96 Mk) wskazuje na bardzo ograniczone możliwości jej nabycia przez czytelnika polskiego.

Kazimierz Askanas

NACZELNA RADA ADWOKACKA

Z PRAC PREZYDIUM

1.

Spotkanie przedstawicieli NRA w Naczelnym Sądzie Administracyjnym

Prezydium NRA na posiedzeniu w dniu 6 grudnia 1933 r. powołało — między innymi — stały Zespół d/s kontaktów z kierownictwem Naczelnego Sądu Administracyjnego. Obowiązkiem adwokatury jest troska o to, aby tak ważna dziedzina